

σωσιν, τὴν δὲ γυναῖκά του Βασίλων διὰ τὴν ὀνομαστικὴν αὐτῆς ἑορτὴν.

Ἡ οἰκία ἦτο γεμάτη ἀπὸ ἐπισκέπτας, ὁπότεν ἐμφανίζονται ἐκεῖ ὁ Σελῆμ καὶ Τζεμαλῆς, βαστάζοντες εἰς τὰς κεφαλὰς των ὁ μὲν πρῶτος ταυὶ μὲ μπακλαβάν, ὁ δὲ δευτερος ταβάν μὲ χῆνα ψητὴν. Ἦσαν δῶρα πρωτοχρονιάτικα τοῦ Μπαμπᾶ ἐφένδη πρὸς τὸν φίλον του μυλωνᾶν, πρὸς τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ ἐμπράκτως τὴν ἐκτίμησίν του. Παρέδωκαν τὰ δῶρα καὶ κατὰ προτίμησιν ἐδόθησαν εἰς αὐτοὺς αἱ πρῶται θέσεις διὰ νὰ καθήσουν· ὁ δὲ Τζεμαλῆς στρέφων τὰ βλέμματα ἐδῶ κ' ἐκεῖ, εἶπε πρὸς τοὺς παρευρισκομένους.

«Χαρὰ σὲ τοῦτο τὸ σπίτι πῶχει τέτοιο νοικοκύρη!... Ὅσοι ἔπεσαν στὰ χέρια μ', κανένας δὲ γλύτωσε!... αὐτὸς μονάχα γλύτωσε!... ἔχει τὸ θεὸ μαζί του!... πῆγε στοῦ Χάρου τὴν πόρτα καὶ γύρισε πίσου! Ἄλλάχ, Ἄλλάχ! Μπαμπᾶ ἐφένδης τὸν ἔχει ἅγιο ἄνθρωπο!...»

Ὁ Μιχάλης μὲ πρόσωπον λάμπον ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν τσατσάραν τῆς ρακῆς μὲ τὴν ὁποῖαν ἔπινον τότε οἱ ἐπισκέπται εἰς ὑγιάν τῶν ἑορταζόντων· ἐκεῖνοι ἀφοῦ ἠχήθησαν εἰς αὐτὸν ἔπιον τὸ περιεχόμενον μ' εὐχαρίστησιν. Κατόπιν προσέφεραν εἰς αὐτοὺς τὴν καπνοσάκκουλαν καὶ ἐγέμισαν τὰ σιμπούκια των καπνὸν καὶ ἀνάψαντες αὐτὰ ἐσηκώθησαν πρὸς ἀναχώρησιν. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν θύραν, ἐσταμάτησαν αὐτοὺς ἡ Βασίλω καὶ τοὺς προσέφεραν ἀπὸ ἓν πιάτον μὲ βασιλόπιτταν τὴν ὁποῖαν ἐκεῖνοι ἔλαβον μὲ πρόσωπον φαιδρὸν ἀπὸ εὐχαρίστησιν, λέγοντες:

«Σπολάγιετι, σπολάγιετι! Ἄλλάχ μὲν μπερικέτβερσιν!» εὐχαριστοῦντες κ' εὐχόμενοι νὰ τοὺς δώσῃ ὁ Πανάγαθος χιλιοπλάσια ἀγαθὰ· σημειωτέον ὅτι τὰς εὐχαριστηρίους καὶ εὐχετηρίους αὐτὰς λέξεις ἔλεγον καὶ οἱ Χριστιανοὶ πρὸς τοὺς μουσουλμάνους εἰς τὴν τουρκικὴν, ὅσάκις ἐλάμμανον δῶρα παρ' αὐτῶν.

ΣΤ'

Σήμερον ὁ μεταβαίνων εἰς Τουρκοχώρι, μόλις φθάσῃ εἰς τὸ Προσκυνητᾶρι τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ σταθῇ νὰ κάμῃ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, βλέπει ἐκεῖ κατακειμένον πελώριον κορμὸν δένδρου. Ὁ κορμὸς αὐτὸς μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν προφητείαν τοῦ Σὲχ Φερῆτ τοῦ Τεκκὲ τῶν δερβισῶν κ' ὅτι τὰ τρία караγάτσια τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἶνε διὰ τὴν Τουρκίαν κακὸ σημάδι!...»

Καὶ ὁμῶς ἡ προφητεία ἐκείνη ἐξεπληρώθη καθὼς προεἶπεν ἐκεῖνος. Τῷ 1881 ἐξηράνθη τὸ ἓν δένδρον, καὶ ὁ σουλτάνος ἔχασε τὴν θεσσαλίαν· τῷ 1898 ἐξηράνθη τὸ δεύτερον, καὶ ἔχασε τὴν Κρήτην. Τῷ 1918, Ἀπριλίου 15, ἡμέραν Μεγάλην Πέμπτην, ἄνεμος σφοδρότατος κατέρριψε καὶ τὸ τρίτον, καὶ κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπαυσε νὰ εἶνε πρωτεύουσα τοῦ σουλτάνου τῶν Ὀθωμανῶν.

Ὅποια παράδοξος προφητεία μουσουλμανικὴ διὰ τὸ μέλλον τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους!...

Καὶ ὁ μὲν κορμὸς τοῦ τρίτου δένδρου σφάζεται, ἀλλ' ἡ περιβόητος ἐκείνη Τζιτζιφιά ὅπου ἐκρεμάσθησαν τόσοι καὶ τόσοι ὑπὸ τοῦ Μπαμπᾶ ἐφένδη, τοῦ σατράπου, τῆς Ἄγυιᾶς καὶ ὅπου κατὰ τρόπον τόσον τραγικὸν ἐδοκιμάσθη ἡ πίστις καὶ ἡ εὐσέβεια τοῦ μυλωνᾶ τῆς Ρετσάνης, τοῦ ἀλησμονήτου Μιχάλη Διαμαντῆ, αὐτῆ, λέγω ἡ Τζιτζιφιά, δὲν σφάζεται πλέον.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΩΣΤΑΚΗΣ

Γεννήθηκε στὸ χωριὸ Πέρα - Μέλανα τῆς Κυνουρίας στὰ 1907. Ἐσπούδασε φιλολογία στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ συμπλήρωσε τὶς σπουδές του γιὰ τρία χρόνια στὸ Πανεστῆμιο τῆς Σορβόνης. Δίδαξε μ' εὐδόκιμη ἐκπαιδευτικὴ καρποφορία σὲ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τὸ 1934 - 1949. Τὸ ἔτος 1950 τοποθετήθηκε συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τὸ ἔτος 1934 εἶναι συνεργάτης τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν. Τὰ πολλὰ ἄρθρα καὶ οἱ μελέτες του διακρίνονται γιὰ τὴν πρωτοτυπία τῶν θεμάτων, τὴν πλοῦσια τεκμηρίωση καὶ ἀποτελοῦν ἀξιόλογες συμβολές στὴν προώθηση τῶν συναφῶν ἔρευνῶν.

“ΟΙ ΝΙΟΥΦΑΔΙΣ,, ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΓΙΑ ΣΤΟ ΤΡΙΚΕΡΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΩΣΤΑΚΗ

Εἶχα ἐπισκεφτῆ τὸ Τρίκερι στὰ 1961 κι ἔμεινα ἀρκετὲς μέρες στὴν ἁγια-Κυριακὴ, στὸ μικρὸν κόρφο ποῦ σχηματίζεται πίσω ἀπὸ τὸ Μαυροκροντήρι — τὸ Μαῦρο, δηλαδή, Ἀκρωτήρι. Ἐτσι λένε τὸ μικρὸν κάβο τοῦ χωριοῦ οἱ Τρικεριῶτες, γιὰτι πολλὲς φορές ἐκεῖ πρωτόφταναν τὰ μαῦρα μαντάτα ἀπὸ τὴ θάλασσα, τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, ὅταν τὸ Ἑλληνικὸ ναυτικὸ αὐλάκωνε τὰ πέλαγα ἀπὸ τὴν μὴν ἄκρη στὴν ἄλλη. Στὸ Μαυροκροντήρι κατέβαιναν τότε οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τῶν ναυτικῶν γιὰ νὰ ξεπροβοδίσουν τοὺς δικούς τους, κι ἐκεῖ πήγαιναν νὰ τοὺς καλωσορίσουν, ὅταν, ψηλὰ ἀπὸ τὸ βράχο τοῦ χωριοῦ τους — ἀπὸ τὴ Βίγλα — ξεχώριζαν μακριὰ στὸ πέλαγο τὰ γνώριμα σκαριὰ τῶν караβιῶν τους, ποῦ γύριζαν στὴν πατρίδα ὕστερα ἀπὸ τὰ μεγάλα ταξίδια. Δὲν ἦταν ὁμῶς πάντα τυχεροί, ὅσοι περίμεναν, γιὰτι πολὺ συχνὰ δὲν ἐγύριζαν ὅλοι, ὅσοι εἶχαν ξεκινήσει ἀπὸ τὸ λιμάνι τους. Ἡ θάλασσα ἔπαιρνε κι ἀπὸ δῶ τὸ μερτικὸ τῆς. Ἄλλοτε ἓνα ναυάγιο, ἄλλοτε μιὰ ἀρρώστια, κάποτε ἓνας ἄλλος λόγος ἄφηνε χῆρα κάποιαν ἀπὸ τὶς Τρικεριώτισσες ποῦ περίμεναν σὰν τὸν Αἰγέα τὸ γυρισμὸ τοῦ δικοῦ τους. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποῦ τὸ ἀκρωτήρι τῆς Ἁγια-Κυριακῆς πῆρε τὸ ἄσχημο τοῦτο ὄνομα.

Δὲν πρόκειται ὁμῶς γι' αὐτὸ σήμερα. Γιὰ μιὰ παλιότερη συνήθεια θέλω νὰ σημειώσω ἐδῶ λίγες γραμμές, γιὰ τὴ γιορτὴ τῶν Βαῖων, ὅπως τὴ γιόρταζαν ἄλλοτε οἱ Τρικεριῶτες καὶ τὴ θυμοῦνται σήμερα μόνο οἱ ἠλικιωμένοι τους.

Πρέπει ἀμέσως νὰ σημειώσουμε πὼς ἡ γιορτὴ τῶν Βαῖων στὸ Τρίκερι ἦταν κυρίως γιορτὴ τῶν μικρῶν κοριτσιῶν καὶ τῶν νιοπάντρων γυναικῶν. Οἱ ἄλλοι ἦταν ἀπλοὶ θεατῆς, ποῦ καθὼς ἡ γιορτὴ πέφτει τὴν ἀνοιξὴ καὶ τὰ βράχια τοῦ τόπου μοσχοβολοῦν ἀπὸ τ'ἀγριολούλουδα ποῦ ζετρυπώνουν πάντα πολύχρωμα ἀπὸ κάθε ραγάδα τους, ὕστερα ἀπὸ τὰ κρύα τοῦ χειμῶνα, οἱ Τρικεριῶτες πετιοῦνται ἔξω νὰ ξεμουδιάσουν καὶ νὰ τοιμαστοῦν γιὰ τὸ Πάσχα.

Στά παλιότερα λοιπόν χρόνια, λίγες μέρες πριν από την Κυριακή τῶν Βαΐων, ὅσες γυναῖκες τοῦ χωριοῦ εἶχαν παντρευτῆ μέσα στοῦ χρόνου — ἀπὸ τῆ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη γιορτῆ τῶν Βαΐων — βρίσκονταν ὅλες σὲ κίνηση: τοιμάζονταν νὰ πᾶν γιὰ τὰ Βάια. Συνεννοοῦνταν ἀποβραδὶς καὶ ξεκινοῦσαν νωρὶς τὴν ἄλλη μέρα σὲ μικρὲς συντροφίεες. Κοντὰ στοῦ χωριό δὲν ὑπῆρχαν πολλὰ βάρια, καὶ γι' αὐτὸ οἱ νιοὺ φάδες ἀπομακρύνονταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ βροῦν ὅ,τι ζητοῦσαν. Κατηφόριζαν πρὸς τὶς ρεματιές, στὰ δυτικὰ ἢ στὰ βόρεια τοῦ χωριοῦ, χώνονταν στοῦ πυκνὸ δάσος καὶ ἔψαχναν νὰ βροῦν τὰ δαφνὸδεντρα. Προσπαθοῦσε καθεμιὰ τους νὰ βρεῖ τὸ καλύτερο καὶ νὰ κάνει τὸ καλύτερο δεμάτι μὲ τὶς δάφνες, γιὰτὶ αὐτὸ θὰ τὸβλεπε ὅλο τὸ χωριό. Στὸ γυρισμὸ καθὼς ἀνηφόριζαν γιὰ τὰ σπίτια, ἀπὸ κάθε δεμάτι ξεχώριζε ἡ κλαμούρα, ἕνας μεγαλύτερος κλάδος βάριας, ὁ καλύτερος ἀπ' ὅ,τι καθεμιὰ τους εἶχε καταφέρει νὰ βρεῖ. Ἀπόθεταν σ' ἕνα δροσερὸ μέρος τὸ δεμάτι καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα ἄρχισαν νὰ τοιμάζουν τὶς φ'λιές, τὰ φιλέματα. Ἦταν μαντήλια ἢ μπουμπουνιέρες μὲ κουφέτα γιὰ τοὺς μεγάλους, καὶ καρῦδια, σταφιδοστράγαλα καὶ ἄλλες λιχουδιές γιὰ τὰ παιδιά. Τὰ δίπλωναν ὅλα αὐτὰ σὲ καθαρὲς πετσέτες, τᾶβαζαν σ' ἕνα πανέρι καὶ περιμέναν τὴν παραμονὴ τῶν Βαΐων.

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὸ χωριό, ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη, γιόρταζε τὰ Βάια. Μέσα στὰ σπίτια οἱ νιοὺ φάδες καὶ οἱ ἄλλες τοιμάζονταν γιὰ τὸ χορὸ, καὶ ἔξω στοὺς δρόμους, ἀπὸ νωρὶς τὸ πρωῖ, τὰ μικρὰ κορίτσια γύριζαν στὰ σπίτια καὶ ἐλέγαν τὸ Λάζαρο, θυμίζοντας ἔτσι τοὺς παλιούς ἀγυρμούς. Γίνονταν μικρὲς ὁμάδες, ἔπαιρναν ἕνα καλαθάκι στολισμένο μέσα καὶ γύρω μὲ λουλούδια — ἀρμάτωναν τὸν κοφινὸ μὲ λουλούδια — ἔφτιαχναν μὲ πανιὰ μιὰ μεγαλοῦτσικη κούκλα ποὺ τὴν ἔλεγαν Λάζαρο, καὶ παίρναν τὰ σπίτια μὲ τὴ σειρά. Μιὰ κρατοῦσε τὴν κούκλα, ἄλλη τὸ καλάθι, καὶ ὅλες μαζὶ τραγουδοῦσαν τὸ τραγούδι τοῦ Λάζαρου, ποὺ ἦταν μαζὶ καὶ τραγούδι τῆς ἀνοιξῆς. Ἔτσι ὅπως ἦταν παλιὰ τὰ χελιδονίσματα.

Ἦρθι Λάζαρος, ἦρθαν τὰ Βάια,
κουρασίτις μου, σταυροσταθῆτι,
Νὰ τιμήσουμι καλὸν ἀφέντη.
Κόκκινα ἀβγά καὶ πέντι πίτις,
Κὶ σταμνὶ κρασί καὶ δυὸ νουκάτα.
Ξύπνα, Λάζαρε, κὶ μὴν κοιμᾶσι,
τώρα μέρα μας, τώρα χρονιά μας.
Τὰ κουτάκια μας ἀβγά γιννοῦνι,
τὰ κουφ'νάκια μας δὲν τὰ χουροῦνι.
Κὶ τ' χρόνου!

Τὰ δῶρα στὰ παιδιά ἦταν ἀβγά γιὰ τὸ Πάσχα ποὺ πλησίαζε, ἢ λίγα κέρματα γιὰ ν' ἀγοράσουν λιχουδιές.

Νωρὶς τὸ ἀπόγευμα ντύνονταν οἱ γυναῖκες τὴ βαρειὰ τρικεριώτικη στολὴ τους μὲ τὰ χρυσὰ κεντήματα, παίρναν οἱ νυφάδες τὰ φορέματα καὶ τὰ δεμάτια τους, καί, στολισμένες ὅλες, προχωροῦσαν πρὸς τὸ σχολεῖο. Στὸ μεγάλο κλάδο τῆς βάριας ποὺ ξεχώριζε ἀπὸ κάθε δεμάτι, οἱ νυφάδες εἶχαν δεμένη μιὰ χρωματιστὴ κορδέλα, διαφορετικὴ καθεμιὰ γιὰ νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὶς ἄλλες. Πίσω ἀπὸ τὶς νυφάδες πήγαιναν τὰ παιδιά, ἐνῶ ὁ ἄλλος κόσμος περιμένε στὴν αὐλὴ τοῦ σχολεῖου. Ἀφηναν οἱ νυφάδες τὰ βάρια στὴ μέση τῆς πλακόστρωτης αὐλῆς, καὶ οἱ μεγάλοι τὰ ἔραναν: πετοῦσαν πάνω στὰ δεμάτια ρύζι, μπαμπακόσπορο, μικρὰ κέρματα ἢ κουφέτα καὶ εὐχονταν. Μοίραζαν ἔπειτα οἱ νυφάδες τὰ φιλέματα ποὺ εἶχαν φέρε καὶ ὅταν τελείωνε καὶ αὐτὸ, ἔχορευαν τὰ Βάια: Ὅπως τὰ δεμάτια βρίσκονταν στὴ μέση τῆς αὐλῆς, αὐτὲς πᾶναν τὸ χορὸ γύρω σ' αὐτὰ καὶ τραγουδοῦσαν τὸ καθορισμένον τραγούδι.

Ἦ σειρά στοῦ χορὸ ἦταν αὐστηρὰ ὀρισμένη: πρώτη ἦταν

αὐτὴ ποὺ παντρεύτηκε πρώτη μετὰ τὴν περσινὴ γιορτῆ τῶν Βαΐων, ἀκολουθοῦσε ἡ δευτέρη, ἡ τρίτη καὶ ἔτσι ὡς τὸ τέλος. Τὸ τραγούδι χορευόταν σὲ ζωηρὸ ρυθμὸ καὶ μὲ χτυπήματα τῶν ποδιῶν στοῦ πλακόστρωτο τῆς αὐλῆς. Οἱ στίχοι τοῦ εἶναι λίγοι, ἐπαναλαμβάνονταν ὅμως δυὸ φορές καθένας τους, καὶ ἔτσι ὁ χορὸς κρατοῦσε ἀρκετὴν ὥρα. Νὰ οἱ στίχοι τοῦ τραγουδιοῦ, ὅπως τοὺς ἔλεγαν στοῦ γλωσσικὸ τους ἰδίωμα:

Οὐλὶς οἱ δάφνις δάφνις, οὐλὶς οἱ δαφνοπούλις
Οὐλὶς τὶς ἰφίλησα κὶ τσ' ἰκουρφουλόησα
Φίλια, καλέμου, φίλια, φίλια τουν τούν δικό σου
Φίλια τουν τούν δικό σου κὶ ἰγὼ τούν ἐδικό μου.

Ὅταν τελείωνε ὁ χορὸς, οἱ νυφάδες ἔπαιρναν καθεμιὰ τὸ δεμάτι τῆς, πήγαιναν ὅλες μαζὶ στὴν ἐκκλησία, τῶδιναν στὸν παπὰ καὶ ἐγύριζαν στὰ σπίτια τους. Ἀπὸ τὰ βάρια αὐτὰ ὁ παπὰς τοίμαζε τὰ ματσάκια ποὺ θὰ μοίραζε τὸ πρωῖ στὸν κόσμον. Μόνον τοὺς μεγάλους κλάδους, αὐτοὺς μὲ τὴ χρωματιστὴ ταινία, δὲν ἔπειραζε καθόλου ὁ παπὰς.

Ἦ ἡμέρα τῶν Βαΐων ἀκούγονταν πρωῖ πρωῖ οἱ καμπάνες τῆς Ἁγία-Τριάδος καὶ σὲ λίγο ἡ ἐκκλησία γέμιζε ἀπὸ κόσμον. Τὰ βαριά γιορτιάτικα ἀντρικὰ κοστοῦμια συναγωνίζονταν σὲ ὁμορφιά τὰ μεταξοκέντητα γυναικεῖα ποὺ ἔλαμπαν ψηλὰ στοῦ γυναικωνίτη. Μετὰ τὴ λειτουργία ὁ κόσμος πλησίαζε στὴν ὠραία πύλη, ὅπου ὁ παπὰς μοίραζε τὰ βάρια στὸν κόσμον. Ἔπαιρνε καθένας τὸ ματσάκι του καὶ κατευθυνόταν πρὸς τὴν ἔξοδο. Μαζὶ μὲ τὸν ἄλλο κόσμον βρίσκονταν καὶ οἱ νιοφάδες, ἀλλὰ αὐτὲς δὲ βιάζονταν νὰ πλησιάσουν τὸν παπὰ. Ἔβλεπαν μόνον ποὺ μοίραζε τὰ βάρια καὶ περιμέναν. Περιμένε καθεμιὰ νὰ ἰδεῖ πότε ὁ παπὰς, παίρνοντας στὴν τύχη τὰ βάρια, θὰ σήκωνε ψηλὰ καὶ τὸ δικὸ τῆς μεγάλο κλωνάρι. Τὸ ξεχώριζε ἀπὸ τὴ χρωματιστὴ κορδέλλα ποὺ εἶχε ἀπάνω του, προχωροῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλῆθος, τὸ ἔπαιρνε, φιλοῦσε τὸ χέρι τοῦ παπᾶ, ἄφηνε κάτι στοῦ δίσκο καὶ γύριζε στὴ θέσι τῆς. Κλαορίζκα, στιριουμένη τῆς εὐχόταν ὁ κόσμος, καὶ αὐτὴ ἀπαντοῦσε εὐχαριστώντας.

Γύριζαν ἔπειτα ὅλοι στοῦ σπίτι, φύλαγε ἡ νύφη ἐπὶ ἕνα χρόνον σὲ καθαρὸ καὶ ψηλὸ μέρος τὸ κλωνάρι τῆς δάφνης καὶ ἔπειτα τὸ πετοῦσε κάπου, χωρὶς νὰ τὸ κάψει. Δὲν τοῦ χάμ' σὶ καλὸ νὰ κάψουμ' ἢ κλαμούρα, θυμοῦνται ἀκόμη οἱ παλιὲς τρικεριώτισσες. Θὰ ἦταν, πραγματικά, κακὸ νὰ εξαφανίσουν μὲ τὴ φωτιά κάτι ποὺ θύμιζε τὴν ἀνοιξῆ, τὸ ξαναγέννημα τῆς φύσης καὶ τὴν ἐπέτειο μιᾶς εὐτυχισμένης μέρας τῶν νιοφάδων.

Τρίκερι

